

23.09.2019

ZOEKEN NAAR ONEINDIGHEID

MUZIEKKLASSIEKERS VAN MORGE

23.09.2019

ZOEKEN NAAR ONEINDIGHEID

MUZIEKKLASSIEKERS VAN MORGE

Maandag 23 september
AULA PIETER DE SOMER
20:30

ZOEKEN NAAR ONEINDIGHEID

◆ **Gustav Holst**

The Planets

(arrangement Lars Karlin voor 8 trombones en percussie,
in opdracht van Festival 20·21)

◆ **Georg Friedrich Haas**

Octet

[ca. 75']

TROMBONE UNIT HANNOVER

Frederic Belli
Mateusz Dwulecki
Karol Gajda
Lars Karlin
Angelos Kritikos
Tobias Schiessler
Michael Zühl
Jonas Burow

KRAUSFRINK PERCUSSION

Martin Frink
Victor Kraus

OPENINGSCONCERT ACADEMIEJAAR KU LEUVEN
Sponsors BNP Paribas Fortis – Peeters Drukkerij/Uitgeverij/Boekhandel

GUSTAV HOLST 1874 - 1934

The Planets, op. 32 (1914-1916)

Arrangement Lars Karlin voor 8 trombones en percussie (2019)

- Mars, the Bringer of War
- Venus, the Bringer of Peace
- Mercury, the Winged Messenger
- Jupiter, the Bringer of Jollity
- Saturn, the Bringer of Old Age
- Uranus, the Magician
- Neptune, the Mystic

Gustav Theodore (von) Holst in het Britse landschap

[BRITS MODERNISME] Het modernisme leek in de vroege 20e eeuw maar geen voet aan de grond te krijgen in Engeland. Met enig wantrouwen keek Groot-Brittannië toe hoe kunstenaars op het Europese vasteland radicaal braken met de (naweeën van de) romantiek. Arnold Schönberg gooide de eens zo vertrouwde tonaliteit overboord en op de beruchte première van Igor Stravinski's *Le sacre du Printemps* gingen voor- en tegenstanders met elkaar op de vuist. Het zou nog tot de jaren 1960 duren voordat de provocatieve avant-garde ook in het Verenigd Koninkrijk op institutionele steun kon rekenen. Toch ontsnapten

sommige Engelse componisten al in de beginjaren van de 20^e eeuw aan het keurslijf van het conservatieve Royal College of Music. Een van die onconventionele figuren was Gustav Holst (1874-1934). Hoewel ook hij de late romantiek zou blijven omarmen, onthaalde hij de vernieuwingen van de modernisten enthousiast als "nieuwe conventies" en experimenteerde hij in zijn eigen werk met metrum en nieuwe tonale mogelijkheden.

[TROMBONIST] Geboren in een gezin van professionele musici en met een uitzonderlijk talent voor piano, leek Gustav Holsts toekomst al op vroege leeftijd beklonken. Om de genezing van zijn astma te bevorderen, speelde hij behalve piano en viool ook trombone. Toen een zenuwontsteking in zijn rechterarm een mogelijke carrière als pianist aan diggelen sloeg, besloot Holst zich toe te leggen op het componeren. In 1893 werd hij toegelaten voor compositie aan het Royal College of Music, waar hij later ook trombone studeerde. Na zijn studies zou Holst als professioneel trombonist aan de slag gaan bij de Carl Rosa Opera Company en vervolgens (na twee jaar lang toeren met het operagezelschap) bij het Scottish Orchestra, tot hij zijn trombone in 1903 aan de wilgen hing.

[ŒUVRE] Holsts unieke compositiestijl is gekleurd door invloeden uit uiteenlopende muziektradities. Is de aanwezigheid van Richard Wagner nog onmiskenbaar in zijn vroege werk, dan sluit zijn experimenteren met tonaliteit in *The Mystic Trumpeter* (1904) aan bij het modernisme. Ook de 'folk revival' die in de late 19^e eeuw in Engeland tot bloei komt, liet duidelijke sporen na in Holsts muziek. Voor *A Somerset Rhapsody* (1906-7) putte de componist uit traditionele Engelse volkswijsjes en in *Two Songs without Words* (1906) bedacht hij zelf nieuwe volksmuziek. Een andere, terugkerende inspiratiebron is de Indische cultuur en diens antieke epen in het Sanskriet, zoals in de kameropera *Sāvitrī* (1916), die een passage uit het religieuze epos *Mahābhārata* verhaalt. Daarnaast geniet hij ook internationale bekendheid in één heel specifiek muziekgebied: met composities als de *First Suite in Es for Military Band* (1909) en *Hammersmith*, op. 52 (1930) blies hij het repertoire voor brassbands en harmonieorkesten nieuw leven in. Holsts belangrijke bijdrage aan deze vaak onderbelichte muziekvormen zou componisten als Ralph Vaughan Williams zelfs inspireren om er op hun beurt nieuwe werken voor te componeren.

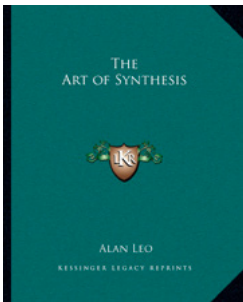

In zijn thuisstad Cheltenham werd Gustav Holst vereeuwigd in brons door beeldhouwer Anthony Stones. Op elk van de vlakken van de octagonale sokkel staat één van de hoofdrolspelers uit *The Planets* afgebeeld

Net als vele tijdgenoten vond Holst inspiratie in esoterie en astrologie

[EEUWIGE ROEM] Hoewel de muziek van Holst vandaag zelden haar weg naar het podium vindt, zou één werk hem eeuwige roem bezorgen: *The Planets*. Nadat de componist het grootschalige werk voor koor en orkest in 1916 voltooide, ging *The Planets* in 1918 onder leiding van Adrian Boult in première voor een 250-tal genodigden. De opvoering werd zo onverwachts aangekondigd, dat de muzikanten de veeleisende muziek twee uur voor de voorstelling overhaast instudeerden. Boult oordeelde dat het publiek dergelijke moderne muziek niet langer dan een half uur kon verteren en schraptte twee van de zeven delen. Na de laatste noot – gezongen door het koor dat een motief moet herhalen tot het onhoorbaar wordt – barstte het publiek in de Queen’s Hall los in een verpletterende staande ovatie. Het immense succes van *The Planets* in binnen- en buitenland maakte Holst tot een icoon van de Engelse muziektraditie. Aldus de recensent van The Queen: “*The Planets* is een van de grootste creaties van deze eeuw. Onze jongere generatie componisten kan zich nu meten met wie dan ook in Europa en hoeft voor niemand onder te doen.”

Alan Leo's *The Art of Synthesis*, een belangrijke inspiratiebron voor Holsts *The Planets*, werd nog tot ver in de 20^e eeuw herdrukt

[THEOSOFIE] Onder invloed van de nieuw gestichte Theosophical Society aan het einde van de 19^e eeuw, zochten verschillende modernistische kunstenaars als Wassily Kandinsky en Alexander Skrjabin mystieke waarheden in oosterse culturen en occulte wetenschappen. Ook Holst koesterde een grote fascinatie voor esoterie en het oriëntaalse. Niet alleen verdiepte hij zich in de hindoeïstische leer en het Sanskriet, ook liet hij zich door de theosofen Clifford Bax en Alan Leo inwijden in de beginselen van de astrologie. Deze kennismaking speelde een belangrijke rol in Holsts conceptie van *The Planets*. Zo was het Bax die opperde aan Holst om een compositie over de planeten te schrijven, waarvoor Leo's astrologische handboek *The Art of Synthesis* de voornaamste inspiratiebron werd.

[THE PLANETS] De zeven delen van *The Planets* representeren de zeven toen bekende planeten, met uitzondering van de aarde. Het eerste deel, *Mars, the Bringer of War*, opent met een onheilspellende mars in 5/4 die aanzwelt tot een schetterende chaos. De gewelddadige uitpattingen worden in het daaropvolgende *Venus, the Bringer of Peace* gesust met vredevolle klanken. In een neoromantisch idioom vervlechten melodieën zich zorgeloos met elkaar, wars van dissonantie of harmonische instabiliteit. Het derde deel, *Mercury, the Winged Messenger*, was het laatste dat Holst in 1916 zou componeren. De muziek stuitert van de ene toonaard naar de andere en de instrumenten voeren een ritmisch ingenieuze dialoog van tegentijden en maatwisselingen. *Jupiter, the Bringer of Jollity* is, door het hoofdthema dat halverwege opduikt, waarschijnlijk de beroemdste beweging uit *The Planets*. De majestueuze melodie die in volle glorie inzet, zou in 1921 namelijk omgevormd worden tot het Britse patriottische lied *I Vow to Thee, My Country*. In het vijfde deel, *Saturn, the Bringer of Old Age*, slaat de stemming opnieuw om. Dissonante akkoorden wisselen elkaar af als een traag zwaaiende pendule. De schallende trompetten en trombones kondigen de bombastische zesde beweging, *Uranus, the Magician* aan, vol fanfare-achtige, hobbelende motieven die bij momenten doen denken aan Paul Dukas' *L'Apprenti Sorcier*. Het zevendelige werk besluit met het geheimzinnige *Neptune, the Mystic*. Holsts bijzondere orkestratie hult de muziek in een bovennatuurlijke sfeer, die versterkt wordt door de ijle klanken van het aantredende vrouwenkoor.

De trombone treedt hier op de voorgrond. Met een enorm bereik en microtonale mogelijkheden bieden acht van deze instrumenten een waaier aan klanken en kleuren

[ARRANGEMENT] De trombone, het instrument dat zo een belangrijke rol speelde in het leven van Holst, treedt vanavond weer op het voorplan. Lars Karlin schreef voor dit concert een arrangement van *The Planets* voor acht trombones en percussie, die de muzikanten afwisselend brengen met Georg Friedrich Haas' *Octet for 8 trombones*.

GEORG FRIEDRICH HAAS °1953

Octet (2015)

8 trombones

Georg Friedrich Haas

[G E O R G F R I E D R I C H H A A S] Georg Friedrich Haas (1953) is een van de meest vooraanstaande componisten uit het hedendaagse muzieklandschap. Hoewel afkomstig uit een afgelegen bergdorpje in het Oostenrijkse Vorarlberg, doceert Haas vandaag compositie aan de andere kant van de wereld, namelijk aan het muziekdepartement van Columbia University. Als jonge componist werd hij zich, naar eigen zeggen, al gauw bewust van twee zaken: “de twaalf tonen die een klavier per octaaf kan produceren, zijn er voor mij te weinig. Ik heb kleinere intervallen nodig, fijnere nuances.

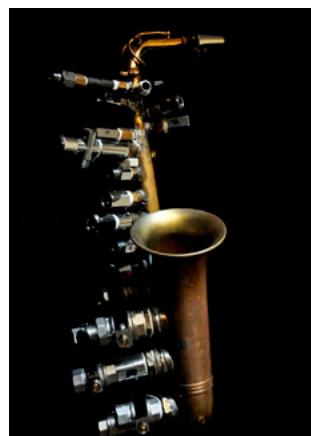
En ik wil expressiviteit componeren, emotionele muziek die beroert en aangrijpt.” Hij ruilde Vorarlberg in voor Stiermarken, waar hij compositie studeerde aan de Kunstuniversität Graz onder Gösta Neuwirth en Iván Eröd, en vervolgens aan de Hochschule für Musik in Wenen bij Friedrich Cerha. In 2007 ontving Haas de prestigieuze Großer Österreichischer Staatspreis, die de Oostenrijkse staat jaarlijks aan een uitzonderlijk kunstenaar uitreikt.

[Œ U V R E] Indien Haas’ vroege composities zich beroepen op strenge, wiskundige modellen, duidt de artistieke vrijheid in *...aus freier Lust...* (1996) en het *Eerste Strijkkwartet* (1997) een belangrijk keerpunt aan in zijn carrière. De opmerkelijke versoepeling in compositietechniek bracht een explosieve creativiteit teweeg: in sneltempo begon Haas werken te schrijven in uiteenlopende genres, van concerto’s voor viool (1998) en cello (2004) tot composities voor groot ensemble zoals *In vain* (2000)

en *Hyperion* (2006). Zijn eerste grote succes binnen het operagenre boekte hij met de kameropera *Nacht* (1996) op de Bregenzer Festspiele. Sindsdien componeerde Haas talloze opera's, waaronder recent de ophefmakende trilogie met librettist Händl Klaus: *Bluthaus* (2010/11), *Thomas* (2013) en *KOMA* (2016).

[MICROTONALE MUZIEK] De heroriëntatie die Haas in de jaren 1990 als componist doormaakte, markeerde tegelijkertijd het begin van zijn microtonale muziek. In de eerste decennia van de 20^e eeuw experimenteerden componisten als Harry Partch en Iwan Wyschnegradsky met de opdeling van de gebruikelijke halve tonen uit het westerse toonstelsel in nóg kleinere intervallen of zogenaamde 'microtonen'. Haast obsessief zochten de pioniers naar een achterliggend systeem om deze nieuwe tonen te classificeren. Vanuit een absolute vrijheid onderzoekt Haas in zijn werk de eindeloze mogelijkheden van een microtonaal universum. In plaats van één alomvattende theorie, verweeft zijn muziek microtonen ongedwongen met invloeden uit uiteenlopende muziektradities, van het Franse spectralisme tot Amerikaanse, experimentele kunstmuziek als die van John Cage.

[GIACINTO SCELSE EN KLANKMASSA'S] Achter Haas' gebruik van microtonen gaat zijn onvermoeibare fascinatie voor klank schuil, die ontsprong toen hij de muziek van de Italiaanse componist Giacinto Scelsi ontdekte. In plaats van zijn composities onmiddellijk neer te pennen, nam Scelsi zijn eigen improvisaties op en liet ze vervolgens transcriberen. Deze methode gaf hem niet alleen de nodige vrijheid om los te breken uit conventionele notatietechnieken, maar ook om enkel op de klank zelf te focussen. Zo concentreren zijn *Quattro pezzi per orchestra* (1959) zich telkens op de subtiele rijkdom van eenzelfde toonhoogte.

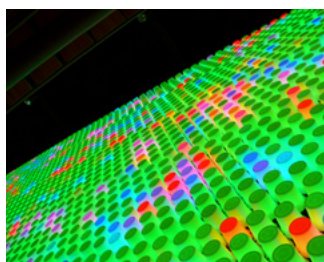
De trombone of schuiftrompet leent zich van nature tot het spelen van microtonen. Andere (blas)instrumenten werden of worden hiervoor soms speciaal gebouwd of verbouwd, zoals deze microtonale saxofoon van Sergio Merce

De enorme dichte klankmassa's van composities als Ligeti's *Atmosphères* zijn meteen zichtbaar in het partituurbeeld

Deze belangstelling voor de klank *an sich* maakt deel uit van een bredere tendens in de muziek van de 20e eeuw, zoals aanwezig in de werken van Iannis Xenakis of in György Ligeti's *Atmosphères* (1959), waarin een duizelingwekkend aantal individuele stemmen samenballen tot een nevelige klankmassa. Klank als een zich ontvouwend, op zichzelf staand fenomeen inspireert het merendeel van Haas' oeuvre, zoals ook zijn *Octet for Eight Trombones*.

[TRADITIE] Wanneer hem gevraagd wordt welke componisten hem inspireren, noemt Georg Friedrich Haas enkele boegbeelden van de nieuwe muziek als Ligeti en Steve Reich, maar ook namen als Franz Schubert, Wolfgang Amadeus Mozart en zelfs Josquin des Prez. Hoewel Haas dus steeds weer nieuwe muzikale oorden opzoekt, refereert hij in zijn muziek eveneens vaak aan de traditie. In het orkestwerk *Torso* (1999/2001) klinkt Schuberts *Pianosonate in C, D 840*. In plaats van een einde te breien aan de onvoltooide sonate, licht Haas in zijn orkestratie de schoonheid uit van Schuberts gedurfde experiment. In *7 Klangräume* (2005) gaat hij een interpreterende dialoog aan met het manuscript van Mozarts *Requiem* en met *Traum in des Sommers Nacht* (2009) brengt Haas hulde aan Felix Mendelssohn.

De felle kleuren van de lichtsculpturen van Rosalie brengen een nieuwe dimensie binnen in Haas' voorheen verduisterde muzikale wereld

[LICHT EN DUISTERNIS] Als componist voelt Haas zich, in de woorden van muziekjournalist Reinhard Kager, aangetrokken tot "resonerende nachtelijke werelden". Zo hult hij de concertzaal tijdens het middelste deel van zijn inmiddels beroemde compositie *In vain* (2000) in het donker. Nu en dan doorbreken korte lichtflitsen de duisternis terwijl de muziek een onbehaaglijke climax bereikt. De componist diept zijn fascinatie voor het nachtelijke verder uit in werken als bijvoorbeeld *Nacht* (1995/96) en *In iij. Noct.* (2001), dat volledig in het duister gespeeld wordt. Maar in de voorbije jaren vindt ook het licht steeds meer een weg in zijn artistieke output. In 2006 schreef Haas *Hyperion* (2006), een 'concerto voor licht en orkest' met een lichtinstallatie van de Duitse artieste Rosalie. In dit werk staat het orkest opgesteld in vier afzonderlijke

groepen met elk een eigen lichtbron. De muzikanten reageren op de beweging van het licht, dat zoals een dirigent soms ritmisch de maat slaat, dan weer dimmend of versterkend dynamische contouren schetst.

[OCTET FOR EIGHT TROMBONES] Haas schreef het *Octet* speciaal voor Trombone Unit Hannover. Dat de componist in dit werk de grenzen aftast van de jonge professionals, wordt al duidelijk bij de opstelling van de musici. Om elkaars intonatie nauwkeurig waar te nemen, dienen de muzikanten dicht bij elkaar te staan. De trombonisten zetten het werk unisono in en verkennen de aartsmoeilijke nuances tussen verschillende soorten microtonen. Gradueel transformeren de micro-melodieën zich tot clusters van klank, die onmiddellijk weer opbreken. Wanneer een mysterieus gegrom in de laagste regionen aanzet, klinken boventonen die alsmaar fluctueren, waardoor het muzikale geheel in een continue staat van beweging verkeert. Zacht zoemend klimmen de instrumenten nu glijdend de hoogte in, tot de melodische lijnen opgebouwd uit microtonen opnieuw inzetten. Als ook de boventonen terugkeren, smelt het ensemble schijnbaar samen tot een dichte klankmassa. Schijnbaar, want zodra de individuele instrumenten microtonale afwijkingen vertonen, splijt de klank uit elkaar. In de volgende minuten experimenteert Haas met complexe akkoorden opgebouwd uit boventonen en eensluitende, homofone motieven die door subtiele deviaties nét niet hetzelfde klinken. Het resultaat is een verrassende ontdekking van nieuwe klanken voor de luisteraar en een virtuoos spel voor de uitvoerders, dat door zijn uitdagende precisie aan het sadistische grenst.

BIO'S

Het **Trombone Unit Hannover** werd in 2008 opgericht en bestaat uit negen jonge trombonisten uit vooraanstaande Duitse orkesten. Het ensemble promoot de trombone als kamermuziekinstrument. Daarvoor laat het enerzijds nieuw werken componeren door gerenommeerde hedendaagse componisten, en maakt het anderzijds arrangementen van grote orkestwerken zoals Moessorgski's *Schilderijententoonstelling* of Prokofjevs *Romeo en Julia*. Trombone Unit Hannover maakte al twee sprankelende cd's en is een regelmatige gast op festivals binnen en buiten Europa.

De Zweedse trombonist en arrangeur/componist **Lars Karlin** studeerde onder andere aan het Royal College of Music in Stockholm bij Sven-Erik Eriksson en aan de Universität der Künste in Berlijn bij Andreas Klein. Hij was een van de stichtende leden van Trombone Unit Hannover en schreef en arrangeerde een groot deel van hun repertoire. Karlin speelt regelmatig bij grote orkesten als het Norwegian Philharmonic Orchestra, Staatsoper Hannover en het Bavarian Radio Orchestra, en als solist bij ensembles en orkesten als Delasinfoniettan, Arcata Stuttgart en Rundfunkorchester Berlin. Ook is hij een graag geziene lector voor masterclasses aan onder meer de Hannover Academy of Music, de Trossingen Academy of Music en het Trombonanza Festival in Argentinië.

COLOFON

◆ FESTIVALTEAM

Mark Waer Voorzitter
Maarten Beirens Algemeen directeur en artistieke leiding
Pieter Bergé Artistieke leiding
Peter Janssens Adviseur
Eddy Frans Adviseur
Pauline Jocqué Productie
Yentl Ventôse Publicaties en productieassistentie
Martine Sanders Communicatie
De Cijferraad Boekhouding

◆ CONCERTINLEIDING

Pieter Bergé

◆ PROGRAMMABOEK

Lalina Goddard teksten
Pieter Bergé teksten & hoofdredactie
Yentl Ventôse redactie
Martine Sanders eindredactie

◆ CONTACT

Festival van Vlaanderen Vlaams-Brabant
Brusselsestraat 63, 3000 Leuven
T 016 20 05 40
info@festival2021.be
festival2021.be

◆ Festival 20-21 IS LID VAN

Festival van Vlaanderen festival.be
European Festivals Association (EFA) efa-aef.eu

◆ VORMGEVING & FOTO'S

la fabrique des regards • Muriel Waerenburgh / Lise Bruyneel

◆ DRUK

Peeters Herent

◆ SUBSIDIËNTEN, SPONSORS EN PARTNERS

Subsidiënten

Vlaanderen, Stad Leuven, KU Leuven, Nationale Loterij

Sponsors

Partners:

Nationale Bank van België, KU Leuven research & development, imec, Begijnhof Hotel

Sponsors met VIP-invitaties:

Peeters Herent, BNP Paribas Fortis, Ageas, Delen Private Bank, Resiterra, Oxurion, Fund+

Logistieke sponsors:

Piano's Maene, Auvicom, Lefte, The Leuven Institute for Ireland in Europe

Mediasponsors:

Klara

Partners

30CC, Davidsfonds Academie, Barbóék, LUCA School of Arts, STUK huis voor dans, beeld en geluid

Festival 20-21 heeft alles in het werk gesteld om de rechthebbenden te vinden, maar niet altijd met resultaat. Eenieder die meent rechten te kunnen laten gelden, kan contact opnemen via info@festival2021.be.

© Festival 20-21 en zijn auteurs.

Alle essays zijn originele bijdragen, geschreven in opdracht van het Festival van Vlaanderen Vlaams-Brabant.

Niets mag worden overgenomen zonder schriftelijke toestemming van het Festival van Vlaanderen Vlaams-Brabant.

